

УДК 615.03:314.1:355.271

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ МИРНОГО ТА ВОЄННОГО ЧАСУ

М. В. Білоус, кандидат фармацевтичних наук, старший викладач кафедри клінічної фармації, фармакотерапії та управління і економіки фармації факультету післядипломної освіти Запорізького державного медичного університету

Резюме. Проведено аналіз заходів щодо організації фармацевтичної допомоги цивільному населенню в умовах надзвичайних ситуацій мирного та військового часу. Визначена необхідність у розробці медичної аптечки для мирного населення з науково обґрунтованим переліком, кількістю лікарських засобів, виробів медичного призначення та організації її надходження на фармацевтичний ринок України через аптечну мережу. Для підвищення ефективності функціонування системи фармацевтичної допомоги населенню, потрібно їм надати можливість ознайомлення з достовірною інформацією щодо наявності вищезазначеної аптечки в аптечній мережі, про її склад, правила використання. Інформування може бути здійснено через аптечні заклади, (проведення аптечними закладами санітарно-освітньої роботи), веб-ресурси та засоби масової інформації. Водночас необхідно проводити військово-медичну освіту населення України щодо формування навичок надання першої медичної допомоги та забезпечити своєчасне оповіщення цивільного населення, інформування про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: фармацевтична допомога, цивільне населення, надзвичайна ситуація, військовий час, медична цивільна аптечка.

Вступ. У результаті аналізу розвитку подій на сході України, було з'ясовано, що є вірогідність виникнення і в інших регіонах країни умов, що здатні викликати надзвичайні ситуації (НС) різного походження (техногенного, воєнного, соціально-політичного, природного) наслідком яких є поява значної кількості постраждалих серед цивільного населення, які будуть потребувати медичної і фармацевтичної допомоги [1]. Створення стійкої та ефективної системи лікувально-евакуаційного забезпечення постраждалих та організація повного і своєчасного забезпечення населення лікарськими засобами (ЛЗ) та виробами медичного призначення (ВМП) є одним з основних напрямків державної політики в галузі забезпечення безпеки населення і територій від НС [1, 3, 13]. Тому питання фармацевтичної допомоги цивільному населенню в умовах надзвичайних ситуацій мирного та військового часу є вельми актуальними та потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями фармацевтичної допомоги населенню в умовах надзвичайних ситуацій присвячені роботи Винник О.В., Гридасова В.І., Дмитрієвського Д.І., Калинюка Т.Г., Котвицької А.А., Лермонтової Ю.О., Немченко А.С., Олійника П.В., Підгірного В.В., Юрченко Г.М., Шекери О.Г., Шматенко О.П. та інших провідних науковців. Разом з цим, проблема оперативного, своєчасного надання фармацевтичної допомоги цивільному населенню у разі виникнення НС мирного та військового часу потребує подальшого вивчення та удосконалення.

Мета. Метою статті стало обґрунтування необхідності удосконалення фармацевтичної допомоги цивільному населенню в умовах надзвичайних ситуацій мирного та військового часу. У процесі дослідження використовувались бібліографічний, аналітичний методи та метод системного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Стратегічним завданням та

важливою функцією кожної незалежної країни є забезпечення національної безпеки. Національна безпека України спрямована на повну реалізацію життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави, забезпечення сприятливих умов існування та розвитку нації, збереження та примноження її матеріальних і духовних цінностей. Важливою складовою та ресурсом національної безпеки України є здоров'я її громадян. Останнім часом в Україні прийняті нові підходи до побудови і функціонування політики безпеки. Зважаючи на те, що сьогодні Україна знаходиться *de facto* у стані війни, реформування галузі охорони здоров'я буде здійснено на основі Військово-медичної доктрини, яка зараз знаходиться на затвердженні у Верховній Раді України, парламентські слухання «Про військово-медичну доктрину» відбулися 20 травня 2015 року [2, 5, 14].

Військово-медична доктрина України – це кодекс правил та принципів функціонування військової медицини у державі в мирний час, в період воєнного стану (або реальних бойових дій) а також під час надзвичайних ситуацій чи техногенних катастроф. Включає в себе: як офіційно затверджені документи, так і наукові розробки-рекомендації, щодо оптимізації та радикального реформування (при нагальній необхідності) військово-медичного комплексу України, без ефективного функціонування якого в період військового та надзвичайного стану абсолютно неможлива успішна діяльність усієї військової сфери держави. Положення Військово-медичної доктрини поширюються і на охорону здоров'я населення України, оскільки її метою є запобігання та мінімізація людських втрат, захист і збереження життя і здоров'я населення країни, в тому числі й військовиків, під час зовнішніх і внутрішніх воєнних загроз, пов'язаних із застосуванням військової сили чи загрозою її застосування та здатністю їй протистояти, що досягається створенням єдиної системи медичного забезпечення військ і населення країни на підставі адекватного рівня організації, наявності сучасного технічного оснащення, всебічного ресурсного забезпечення [2, 4, 5].

Наразі для надання екстреної медичної допомоги населенню, постраждалому внаслідок НС природного та техногенного характеру мирного часу функціонує державна служба медицини катастроф (ДСМК). Лікувально-евакуаційне забезпечення у процесі ліквідації медико-санітарних наслідків НС організовується на основі системи етапного лікування постраждалих, яка передбачає надання медичної допомоги в зоні НС і на етапах медичної евакуації, а також евакуацію до лікувального закладу, де постраждалий отримує лікування адекватно ураженню. На етапах медичної евакуації медичні формування ДСМК, що розгортаються на шляхах евакуації постраждалих, забезпечують їх прийом, надання певного регламентованого для цього етапу рівня медичної допомоги та підготовку до подальшої евакуації [5, 9, 10].

Лікувально-профілактичні заклади, що входять до складу ДСМК, формують і накопичують оперативний резерв ЛЗ та ВМП для забезпечення робіт під час ліквідації медико-санітарних наслідків НС за рахунок і в межах коштів, передбачених на їх утримання. Разом з організацією ефективних механізмів накопичення, зберігання та використання ЛЗ та ВМП промислового виробництва слід підкреслити важливе значення екстемпоральних ЛЗ для повної, своєчасної і безперебійної фармацевтичної допомоги населенню за умов виникнення НС. Ряд авторів відзначають, що запаси ЛЗ та ВМП для медичних формувань обмежені, вимагають постійного поповнення, система постачання передбачає використання, в першу чергу, ресурсів аптечних закладів, розташованих у територіальній близькості, а вже потім організації термінового підвозу з інших баз постачання. Одним з раціональних та економічно доцільних підходів до фармацевтичного забезпечення населення під час НС є оптимальне поєднання асортименту готових та екстемпоральних ЛЗ [3, 5, 11].

Санітарні втрати під час НС виникають раптово та їх кількість зазвичай перевищує можливості місцевої, а інколи і територіальної

ланки охорони здоров'я. Часто не представляється можливим надання медичної допомоги потерпілим в оптимальні для порятунку їхнього життя терміни. Оскільки від максимального скорочення часу з моменту отримання травми до надання першої медичної допомоги потерпілому залежить як збереження його життя, так і запобігання небезпечних ускладнень, обов'язковим є виконання одного з головних принципів медичного забезпечення постраждалих – принципу своєчасності. При якому має бути забезпечене надання першої медичної допомоги (за переліком заходів базового рівня) протягом кількох хвилин – «золота хвилина». Лікарські заходи щодо стабілізації життєвих показників мають бути проведені впродовж першої години після поранення «золота година». Заходи щодо подальшої стабілізації життєвих показників, невідкладні хірургічні втручання для збереження життя або кінцівок пораненим проводяться впродовж перших 4-6 годин [1, 7, 8, 12].

У зв'язку з тим, що в умовах ведення бойових дій та виникнення НС медичної допомоги потребує також і велика кількість постраждалих серед цивільного населення, вважаємо за доцільне, розробити медичну аптечку для мирного населення з науково обґрунтованим переліком і кількістю ЛЗ та ВМП. Надалі, організувати її надходження на фармацевтичний ринок України через аптечну мережу. Разом з тим, треба забезпечити населенню надання можливості ознайомлення з достовірною інформацією про наявність

вищезазначеної аптечки в аптечній мережі через аптечні заклади (проведення аптечними закладами санітарно-освітньої роботи), веб-ресурси та засоби масової інформації.

Одним із подальших кроків фармацевтичної допомоги цивільному населенню в умовах бойових дій та НС буде інформування його про склад та правила використання аптечки медичної цивільної. Водночас треба проводити військово-медичну освіту населення України щодо формування навичок надання першої медичної допомоги. Також необхідно забезпечення своєчасного оповіщення та інформування населення про загрозу або виникнення НС.

Висновки

Організація на території України системи фармацевтичної допомоги цивільному населенню в умовах НС мирного та військового часу потребує подальшого дослідження, удосконалення та законодавчої підтримки. Для підвищення ефективності фармацевтичної допомоги населенню важливим заходом, який спрямований на збереження, зміцнення й відновлення здоров'я людей є розробка та впровадження в аптечну мережу аптечки медичної цивільної для мирного населення в зоні НС та бойових дій, а також інформування з правилами використання цієї медичної аптечки та формування у населення навичок надання першої медичної допомоги. Процес державного визнання необхідності розробки аптечки медичної цивільної та науково обґрунтованих підходів к формуванню переліку ЛЗ та ВМП, що входять в склад аптечки й надалі продовжується.

Література

1. Білоус М.В. Необхідність удосконалення фармацевтичного забезпечення мирного населення в умовах надзвичайних ситуацій та воєнного часу / М.В. Білоус // Проблеми військової охорони здоров'я : збірник наукових праць УВМА, Вип. 42. – Київ, 2014. – С. 386-390.

2. Білоус М.В. Необхідність впровадження інноваційних технологій при викладанні курсу «Спеціальної підготовки» провізорам-інтернам всіх форм навчання / М.В. Білоус, О.А. Рижов // Впровадження інноваційних технологій в медичну

освіту: проблемно-орієнтоване навчання та віртуальні пацієнти: матер. всеукр. наук.-метод. відеоконф. з між нар. участю (Запоріжжя, 22 квітня 2015 р.). – Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ, 2015. – С.30-33.

3. Винник О.В. Сучасні організаційно-економічні підходи до формування резервних товарних запасів за умов виникнення надзвичайних ситуацій / О.В. Винник // Соціальна фармація : стан, проблеми та перспективи: матер. міжнар. наук.-практ. internet конф. (Харків, 17-20 березня 2014 р.). – Х.: Вид-во НФаУ, 2014. – С.450-452.

4. Військово-медична доктрина України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Військово-медична_доктрина_України

5. Воєнно-медична доктрина України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://healthy-society.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=917:2015-01-22-06-11-38&catid=34:2011-02-27-21-08-08&Itemid=53

6. Екстремальна медицина: Організація роботи аптек в умовах надзвичайних ситуацій : підручник / П.В. Олійник, Т.Г. Калинюк; за ред. Т.Г. Калинюка. – К.: Медицина, 2010. – 448 с.

7. Калинюк Т.Г. Основні напрямки удосконалення фармацевтичного обслуговування населення в умовах надзвичайних ситуацій / Т.Г. Калинюк, С.П. Олійник // Соціальна фармація в Україні: стан, проблеми та перспективи: Матер. Всеукр. наук.-практ. internet конф. за уч. між нар. спеціалістів (Харків, 3 квітня 2013 року). – Х.: Вид-во НФаУ, 2013. – С.83-91.

8. Котвіцька А.А. Проблеми фармацевтичного забезпечення населення України в умовах надзвичайних ситуацій/ А.А. Котвіцька, Л.А. Карпенко, В.В. Карло // Формування Національної лікарської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики: матеріали II Всеукр. internet конф. (Харків, 14 березня 2012 р.). – Х.: Вид-во НФаУ, 2012. – С.130-132.

9. Лермонтова Ю.О. Формування принципів та концепції державного управління лікарським забезпеченням в умовах надзвичайних ситуацій . –

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/5/05.pdf>

10. Немченко А.С. Сучасні підходи до організації фармацевтичної допомоги населенню при виникненні надзвичайних ситуацій / А.С. Немченко, Г.М. Юрченко // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2010. – №6 (14). – С.45-50.

11. Підгірний В.В. Актуальні питання організації виготовлення ліків в умовах надзвичайного стану. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socpharm.nuph.edu.ua/files/2013/04/12T3-P.pdf>

12. Снегірьов П. Вчена медична рада МОЗ України: мирним часам – гідну науку, бойовим діям – достойну медицину / П. Снегірьов // Еженедельник АПТЕКА. – 2014. – №35 (956). – С. 10-11.

13. Шматенко О.П. До питання шляхів удосконалення медикаментозної допомоги населенню при надзвичайних ситуаціях / О.П. Шматенко, О.В. Белозьорова, І.І. Семірненко, О.В. Скворцова // Здобутки та перспективи управління фармацевтичною системою: збірник матеріалів наук. - практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 50-літтю створення кафедри ОЕФ ЛНМУ ім. Д. Галицького. – Львів, 2014. – С. 175-176.

14. 20 травня 2015 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему «Про військово-медичну доктрину України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

15. http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/109944.html

Науковий рецензент доктор фармацевтичних наук, професор Шматенко О.П.